

δηλαδή τοῦ Ἀνδρονίκου Β' (1282 - 1328), καθ' οὓς ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ιδρύθη πιθανώτατα ἡ Μονή.

Τὸ ἀρχικὸν ἐξ ἄλλου πλάτος τοῦ θωρακίου (0,62 περίπου) δεικνύει ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ τέμπλου μικρῶν σχετικῶς διαστάσεων Ναοῦ, οἷον θὰ ἦτο τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου κατέχει τὸ νῦν ὑπάρχον.

Κατὰ ταῦτα, ἂν τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ θωρακίου δὲν μετεκομίσθη ἄλλοθεν, ὅπερ θεωροῦμεν ἐντελῶς ἀπίθανον, τότε εἶναι τὸ μοναδικὸν μέχρις ἡμῶν περισωθὲν λείψανον τοῦ Καθολικοῦ τῆς ἐπὶ τῶν χρόνων πιθανώτατα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' ἀνεγερθείσης Μονῆς.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΓΑΡΙΚΑ

ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΡΕΨΙΑΔΟΥ

Κατωτέρω δημοσιεύω μικρὰς ἐρεῦνας καὶ σκαφὰς γενομένας ὑπ' ἐμοῦ ἐν Μεγάροις κατὰ τὰ ἔτη 1932 - 1933, ὅτε, ἐργαζόμενος εἰς τὴν Ἑλευσίνα¹, εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδοθῶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου τούτου τόπου.

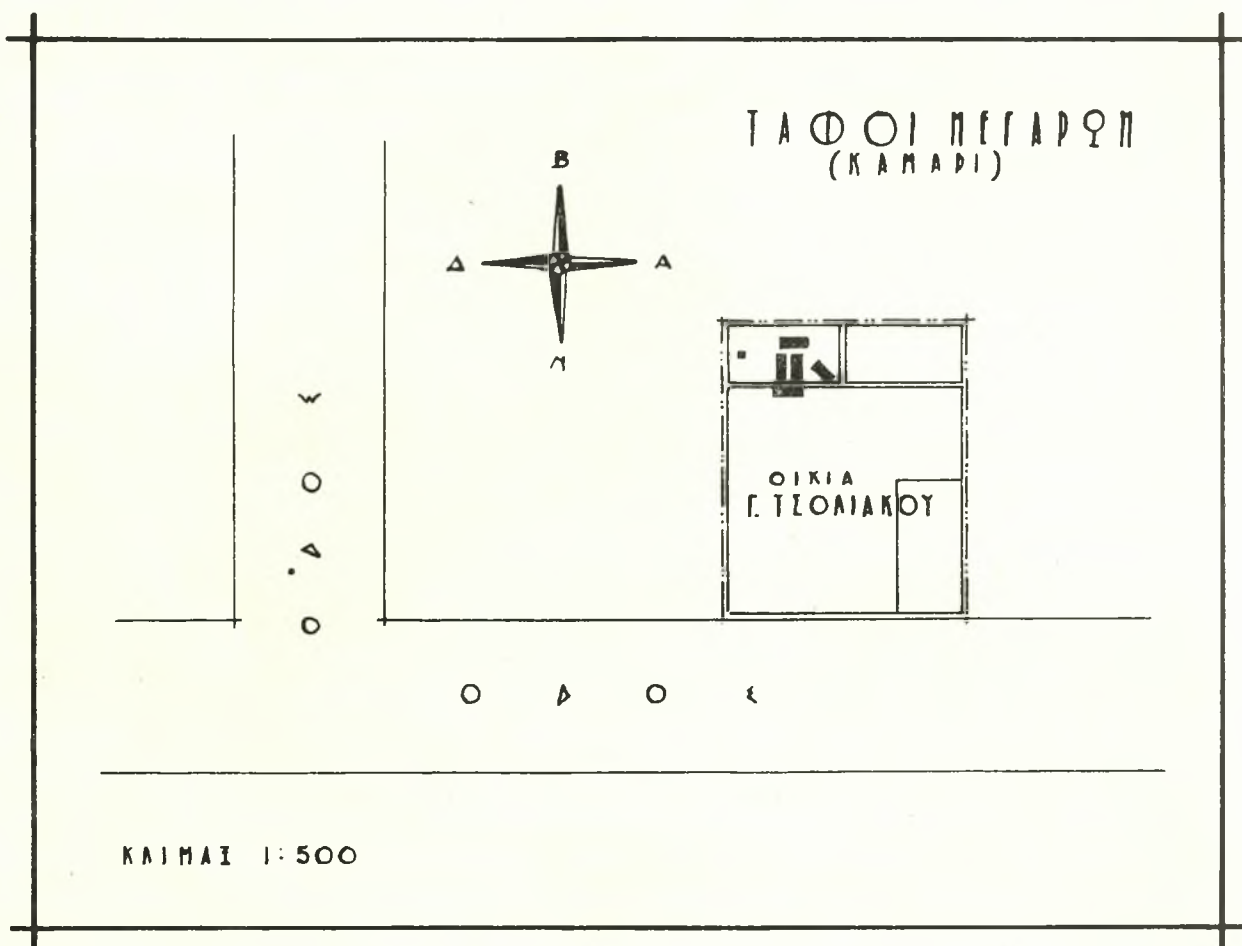
Αἱ σκαφαὶ καὶ αἱ ἐρευναὶ αὗται περιορίζονται κυρίως εἰς τὴν ἐξερεῦνησιν τάφων καὶ εἰς τὸν τοπογραφικὸν καθορισμὸν νεκροταφείων ἢ συστάδων τάφων, κειμένων πιθανῶς ἔξω καὶ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶνε περισσότερον κατορθωτόν, διότι τῶν ἄλλων λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως, κτηρίων κ.λ.π., ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀποκάλυψις ἴσως εἶνε, ἂν μὴ ἀδύνατος, πάντως δυσκολωτάτη καὶ διότι πολλὰ τούτων κατεστράφησαν κατὰ τοὺς ἐπιόντας χρόνους, κυρίως ὁμως, διότι ἡ νεωτέρα πόλις εἶνε ἐκτισμένη ἐπ' αὐτῆς τῆς παλαιᾶς. Παλαιότεραι ἐρευναὶ τοπογραφικαὶ ἢ ἀνασκαφικαὶ ἐγένοντο ἤδη ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων. Ὁ Lolling² πρῶτος (Συμβολαὶ εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Μεγαρίδος. Α. Ε. 1887 σελ. 201 καὶ ἑξῆς), ἐξήτασε διάφορα τοπογραφικὰ ζητήματα, προσπαθῆσας νὰ καθορίσῃ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀφείου Διός. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ ἐρευνητὴς τῆς Ἑλευσίνας Δημήτριος Φίλιος (Ἀνασκαφαὶ ἐν Μεγάροις. Πρακτικὰ 1889 σελ. 25 - 26 καὶ Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὰ Μέγαρα. Α. Ε. 1890 σελ. 48 - 51), ὁ ὁποῖος δι' ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν ἐπεβεβαίωσεν ἢ καὶ ἀνήρρεσε τὰς παρατηρήσεις τοῦ Lolling, ἀνεῦρε δὲ καὶ τὸν εἰς θεμέλια μόνον σφζόμενον, ἐκεῖθεν τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων, ναὸν τοῦ Ἀφείου Διός.

Ὀλίγα ἔτη μετ' αὐτοὺς οἱ γερμανοὶ R. Delbrück καὶ K. G. Vollmöller (Das Brunnenhaus des Theagenes, Ath. Mitt. XXV 1900 σελ. 23 - 33 σχ. VII) ἀνέσκαψαν τὴν περιφημον κρήνην τοῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους, κειμένην ὀλίγον μακρότερον τῆς

¹ Διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Μεγάρων πολλὰ ὀφείλω εἰς τὰς ὑποδείξεις τοῦ κ. Κ. Κουρουπιώτη, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνταῦθα εὐχαριστῶ θερμότατα. Ἐπίσης εὐχαριστῶ θερμότατα τὸν καθηγητὴν κ. Γ. Οἰκονόμον πολλαχῶς βοηθήσαντα εἰς τὴν μικρὰν μου ταύτην ἐργασίαν.

² Εἰς τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ K. Hanell, Megarische Studien σελ. 9, ἐκ παραδρομῆς φαίνεται ἀπεδόθησαν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν Lolling, διότι, καθ' ὅσον γνωρίζω, οὗτος μόνον τοπογραφικὰς ἐρεῦνας ἐνήργησεν εἰς Μέγαρα.

σημερινῆς κεντρικῆς πλατείας τῶν Μεγάρων. Μικρὰν σκαφήν ἔκαμε καὶ ὁ ἔφορος Ι. Μηλιάδης κατὰ τὸ δυτικώτατον σημεῖον τῆς πόλεως, ἀνευρῶν τάφους ρωμαϊκῶν χρόνων. Μικροτέρας ἐρεῦνας, κυρίως τοπογραφικὰς, ἔκαμαν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως, τὴν ἀρχαίαν Νίσαιαν, ὁ Lolling πρῶτον (Nisaia und Minoa. Ath. Mitt. V 1880 σελ. 1-19), εἶτα δὲ οἱ Bölte καὶ Weicker, (Nisaia und Minoa. Ath. Mitt XXIX 1904 σελ. 79-100), ὁ Casson, (The

Εἰκ. 1. Γενικὸν διάγραμμα τάφων.

Topography of Megara. B. S. A. XIX 1912-1913 σελ. 70-81.) Ἐπίσης Ε. Highbarger, (The History and Civilization of ancient Megara, καὶ Ernst. Meyer, ἐν Pauly-Wissowa R. E. XV σελ. 154-205 ἐν λέξει Μέγαρα) καὶ ἡ Laird (Nisaea and Minoa. Clas. Phil. XXIX 1934 σελ. 89-100) ἀποπειραθέντες νὰ καθορίσουν τοπογραφικῶς τὴν Νίσαιαν καὶ τὴν Μινῶαν.

ΗΜΕΤΕΡΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

Τάφοι Καμαρίου. Εἰς τὸ Καμάρι, τοποθεσίαν βορείως τῆς σημερινῆς πόλεως τῶν Μεγάρων κειμένην, ἀνέσκαψα τάφους. Οὗτοι ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν θεμελίωσιν μικρᾶς ἐπεκτάσεως τῆς οἰκίας τοῦ Γ. Τσολιάκου (εἰκ. 1), κείνται δὲ εἰς ἀπόστασιν δεκαεξέ περιπυ

μέτρων ἀπὸ τῆς ἐκεῖθεν διερχομένης παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου τῆς Καρίας¹ ἀνωρύμου ὁδοῦ. Εἶνε ἕξ τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ οἱ πέντε εὐρέθησαν κατεστραμμένοι, προφανῶς συληθέντες ὄχι πρὸ πολλοῦ, ἐνῶ ὁ ἕκτος, ὁ ἐν τῷ σχεδίῳ ὑπ' ἀριθμὸν 5 (*εἰκ. 2*),² ἦτο ἐντελῶς ἄθικτος. Εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν τούτων ἀνευρέθη καὶ στήλη ὀρθογωνίου τομῆς ὕψους 1.25 ἐκ κογχίτου λίθου, καθέτως καὶ βαθέως εἰς τὸ ἔδαφος εἰσχωροῦσα.

Καὶ οἱ τάφοι ὅλοι εἶνε ἐκ κογχίτου ἢ ἄλλως κογχυλιάτου λίθου³ ἐπιχωριάζοντος ἐν Μεγάροις. (Hitzig-Blümmner. Paus. I. σελ. 376 καὶ Highbarger. ἔνθ' ἀν. σελ. 2-3). Ὁ ὑπ' ἐμοῦ ἐξερευνηθεὶς πέμπτος τάφος (*εἰκ. 2*) εἶνε σαρκοφάγος λαξευθεῖσα εἰς ὀγκῶδες τμήμα κογχίτου λίθου διαστάσεων 2.50×0.80, ἔχει δὲ ἐσωτερικὰς διαστάσεις 1.92×0.60×0.57. Κατὰ τὰ χεῖλη αὐτῆς τὸ πλάτος εἶνε 0.60, κατὰ δὲ τὴν βᾶσιν 0.55. Τοῦτο φανερῶνει ὅτι ὁ τεχνίτης δὲν κατόρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὸ αὐτὸ πλάτος εἰς τὰ δύο ταῦτα σημεῖα. Ἄνω ἐκλείετο διὰ δύο πωρίνων πλακῶν μήκους 1.10, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ἐσωτερικῶς ὑποτομήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετυγχάνετο ἡ τελεία τούτων ἐφαρμογή.

Ὁ σκελετὸς ἔκειτο εἰς ἐπίχωσιν καθαροῦ ἀμμώδους χώματος κατεστραμμένος, διότι διὰ τῆς διαρραγείσης βορείας στενῆς πλευρᾶς εἰσέρχοντο ἀφθονα ὕδατα. Εἶχε τὴν συνήθη στάσιν μὲ κατεύθυνσιν ἐκ Β. πρὸς Ν., μήκος δὲ περίπου 1.70. Παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ εὐρέθησαν δύο χαλκᾶ ἐνώτια ἐν τεμαχίῳ διασωθέντα, παρὰ τὴν δεξιάν τοῦ χεῖρα λήκυθος μελανόμορφος⁴ ἐξ ἀκεραίου σωθεῖσα ἀλλὰ μὲ πολλὰς φθορὰς κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν της καὶ ἰδίᾳ ὅπου εἶνε ἡ παράστασις, δύο εἰδώλια γυναικεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν τύπου καθιστῆς θεᾶς, τὸ δὲ ἄλλο ἐν προτομῇ, μικρὸν πῆλινον ἀγγεῖον, εἶδος πυξίδος, καὶ τέλος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ δύο πῆλινα εἰδώλια τύπου καθιστῆς θεᾶς εἰς μικρότατα τεμάχια διασωθέντα.

Ἐκ τῶν γενομένων εὐρημάτων ὁ τάφος πρέπει χρονολογικῶς νὰ τεθῆ εἰς τὸ τέλος τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰ. Ὑποθέτω ὅτι εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρέπει νὰ τεθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ καὶ διὰ τὸ ὁμοίμορφον τῆς κατασκευῆς καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ αὐτὸ ὑψόμετρον τοποθέτησίν των.

Ἀποτελοῦν ἄραγε οὗτοι νεκροταφεῖον, συστάδα ἢ οἰκογενειακοὺς τάφους ἐν κτήματι; Οὐδὲν τούτων δυνάμεθα ν' ἀποκλείσωμεν. Ἡ ὀλίγον μακρότερον τούτων εὐρεθεῖσα στήλη πρέπει πιθανῶς νὰ εἶνε τὸ διαχωριστικὸν ὄριον τούτων πρὸς ἄλλους. Ἀποκλίνω νὰ πιστεύσω,

1 Κατὰ τὸ νότιον τμήμα τοῦ λόφου καὶ πλησίον τῶν πελασικῶν (:) τειχῶν, ὡς λέγει ὁ Lepormant, ἀνεκαλύφθη παλαιότερον σαρκοφάγος ἐκ κογχίτου λίθου. Ἐπίσης εἰς Μέγαρα καὶ ἄλλος τάφος ἐξ οὗ δύο πῆλινα γυναικεῖα εἰδώλια (βλ. Lepormant, ἐν Gazette Archéologique 1876 σελ. 46 πίναξ 15 καὶ 1879 σελ. 50-52, καὶ Winter, Die Typen der fig. Terrakotten σελ. IX.). Ἐσχάτως κατὰ τὸ ἀνωτέρω σημεῖον τοῦ λόφου ἀνεκαλύφθη τάφος περιέχων ὡς κτερίσματα σημαντικὸν ἀριθμὸν πρωτοκορινθιακῶν ληκυθίων. Δυστυχῶς οὗτος ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος, καὶ δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνά του. Ἐπίσης ΝΔ. καὶ ἐντεῦθεν τῆς σημερινῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἀθηνῶν — Μεγάρων, παρὰ τὸ ἐργοστάσιον Λάγγη (βλ. κατωτέρω), ἀνεσκάφη καὶ ἄλλος τάφος ὑπ' ἐμοῦ, πιθανῶς τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰ., δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐνταῦθα ἄσκαπτοι εἰσέτι, ἀποτελοῦντες πιθανῶς νεκροταφεῖον.

2 Τὰ σχέδια συνέταξεν ὁ φίλος ἀρχιτέκτων κ. Ι. Τραυλός, μετὰ τοῦ ὁποίου πρὸ τίνος διενήργησα ἀνασκαφὰς εἰς ὄρισμένα σημεῖα τῶν Μεγάρων. Καὶ ἐνταῦθα εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν κ. Τραυλόν.

3 Ἡ χρῆσις τοῦ λίθου τούτου συνηθεστάτη (Παυσ. I. 44.9 «... καὶ Καρὸς τοῦ Φορωνέως μνημᾶ ἐστὶ, τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς χῶμα γῆς, ὕστερον δὲ τοῦ θεοῦ χρήσαντος ἐκοσμήθη λίθῳ κογχίτη. μόνοις δὲ Ἑλλήνων Μεγαρεῦσιν ὁ κογχίτης οὗτός ἐστι, καὶ σφίσι καὶ ἐν τῇ πόλει πεποιήται πολλὰ ἐξ αὐτοῦ. ἔστι δὲ ἄγαν λευκὸς καὶ ἄλλου λίθου μαλακώτερος· κόγχοι δὲ αἱ θαλάσσια διὰ παντὸς ἔνεισιν οἱ. αὐτὸς μὲν τοιοῦτός ἐστιν ὁ λίθος...»

4 Νεκροταφεῖα μελανόμορφων ληκυθίων εἶνε συνηθέστατα (Κ. Κουρουγιώτη: Ἐπιγραφαὶ Ἐρετριᾶς Α. Ε. 1897 σελ. 100, τοῦ ἰδίου Ath. Mitt. XXXVIII 1913 σελ. 290 καὶ ἐξῆς).

ἄν καὶ ὄχι μετὰ βεβαιότητος, ὅτι οὗτοι ἀποτελοῦν τμήμα νεκροταφείου, διότι κατὰ τὰς δοθείσας μοι πληροφορίας καὶ ἄλλοτε ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν τάφοι.

Ὅπως δὴποτε ἔχομεν ἐνταῦθα μίαν καθωρισμένην θέσιν νεκροταφείου ἢ συστάδος τάφων πιθανῶς ἔξω καὶ πλησίον τῶν τειχῶν τῆς πόλεως¹.

Τάφοι κατὰ τὴν Μεγάλην Γέφυραν. Κατὰ τὸ δυτικώτατον σημεῖον τῆς σημερινῆς πόλεως καὶ ἐκεῖθεν τῆς μεγάλης γεφύρας τῆς δημοσίας ὁδοῦ Μεγάρων-Κορίνθου κατὰ τὴν ὄχθη τοῦ χειμάρρου τοῦ Μαγκαφούρη, ὡς καλεῖται τῶρα οὗτος, ἐντὸς δὲ τῶν κτημάτων Ι. Σάβαινα, Κακκαλῆ καὶ Ἀρκουδάρη ἢ πρὸ διετίας συμβᾶσα καταστρεπτικὴ πλήμμυρα ἔφερεν εἰς φῶς τάφους.

Εἰς τὸ κτήμα τοῦ Ἀρκουδάρη εἶνε δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς πώρινος ὀρθογωνικὸς ἐκ κογχυλιάτου λίθου, ὁ δὲ ἄλλος ἐκ πηλίνων πλακῶν καλυβίτης. Παρ' αὐτοὺς παλαιότερον εἶχον ἀνευρεθῆ καὶ ἄλλοι². Ὁ πώρινος κεῖται ὑψηλότερον τοῦ στερεοῦ ἐδάφους 0.55 ἐντὸς τῆς φυσικῆς ἐπιχώσεως, ἣτις ἐκ τῆς ἐν γένει διαμορφώσεώς της φαίνεται σχηματισθεῖσα ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς προσχώσεων τοῦ ἐκάστοτε πλημμυροῦντος χειμάρρου, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ στρώσεων ἄμμου καὶ χαλίκων.

Ἡ ὀρμητικὴ ῥοὴ τοῦ ὕδατος εἶχε παρασύρει τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου καὶ εἶχε παρουσιάσει τὸ σκάμμα, τὸ ὁποῖον ἔγινε διὰ τὰ τετὰ οὗτος. Αἱ διαστάσεις τοῦ σκάμματος ἦσαν 2.30×1.26, τοῦ δὲ τάφου 1.935×0.63×0.59.

Αἱ μακρὰι πλευραὶ τούτου ἀπετελοῦντο ἐκ πλακῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατὰ τὰ σημεῖα τῆς ἀρμογῆς τῶν ὑποτομῆν. Δάπεδον ὁ τάφος εἶχε τὸ φυσικὸν ἔδαφος, ἐφ' οὗ εὐρίσκετο ἐν διαλύσει ὁ σκελετός, ἔχων ὡς κτερίσματα τρεῖς λαγύνους ἀγράφους³, ἐξ ὧν ἡ μία τετρασμένη κατὰ τὸν ὄμον καὶ τὴν κοιλίαν, καὶ περὶ τὰ πεντήκοντα ἀτρακτοειδῆ ληκύθια⁴. (Λερούκ, Λαγυπὸς. Γιάννη Μηλιάδης, Ἀμβρακίας τάφοι Α. Δ. 1926 10 σελ. 57 κ. ἔξ.). Ἄνω ἐκλείετο διὰ δύο ἐκ κογχυλιάτου ἐπίσης λίθου πλακῶν. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ γενομένων εὐρημάτων ὁ τάφος ἀνάγεται πιθανώτατα εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Ὁ ἕτερος, ὁ ἐκ πηλίνων πλακῶν, εἶχε τελείως καταστραφῆ. Ὅμοίως ἄλλοι δύο πώρινοι, ὀρθογωνικοῦ σχήματος, ἀλλὰ τελείως σχεδὸν κατεστραμμένοι, εὐρέθησαν εἰς τὰ κτήματα Ι. Σάβαινα καὶ Κακκαλῆ. Ἀσκαπτοὶ ἀκόμη παρατηροῦνται πολλοί. Ἐχομεν ἐπομένως ἐνταῦθα ἄλλην θέσιν καθωρισμένην ἀρχαίου νεκροταφείου, ἀνήκοντος ὅμως εἰς ρωμαϊκοὺς πιθανῶς χρόνους. Ἀλλὰ καὶ παλαιότερων χρόνων τάφους πολὺ ἀπώτερον τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ περὶ που κατὰ τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν ἐσημείωσεν ὁ Lolling ἤδη ἐν τῇ Α.Ε. 1887 σελ. 202 (βλ. καὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ παρατιθεμένῳ σχεδιαγράμματι Α) διὰ τῶν ἑξῆς: « τὸ μέγα πλῆθος ὅμως τῶν Μεγαρικῶν τάφων κεῖται ἀνατολικώτερον τῶν Κορμουλῶν καὶ δὴ καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν

1 Βλ. Α.Ε. 1932, Χρονικά σελ. 10-11 Ἰ. Θερεψιάδης. Ἄν οἱ τάφοι οὗτοι κείνται ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, δὲν εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος, διότι ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τοῦ Πανσ. (Ι. 43.3), «εἰσὶ δὲ τάφοι Μεγαρεῦσιν ἐν τῇ πόλει».

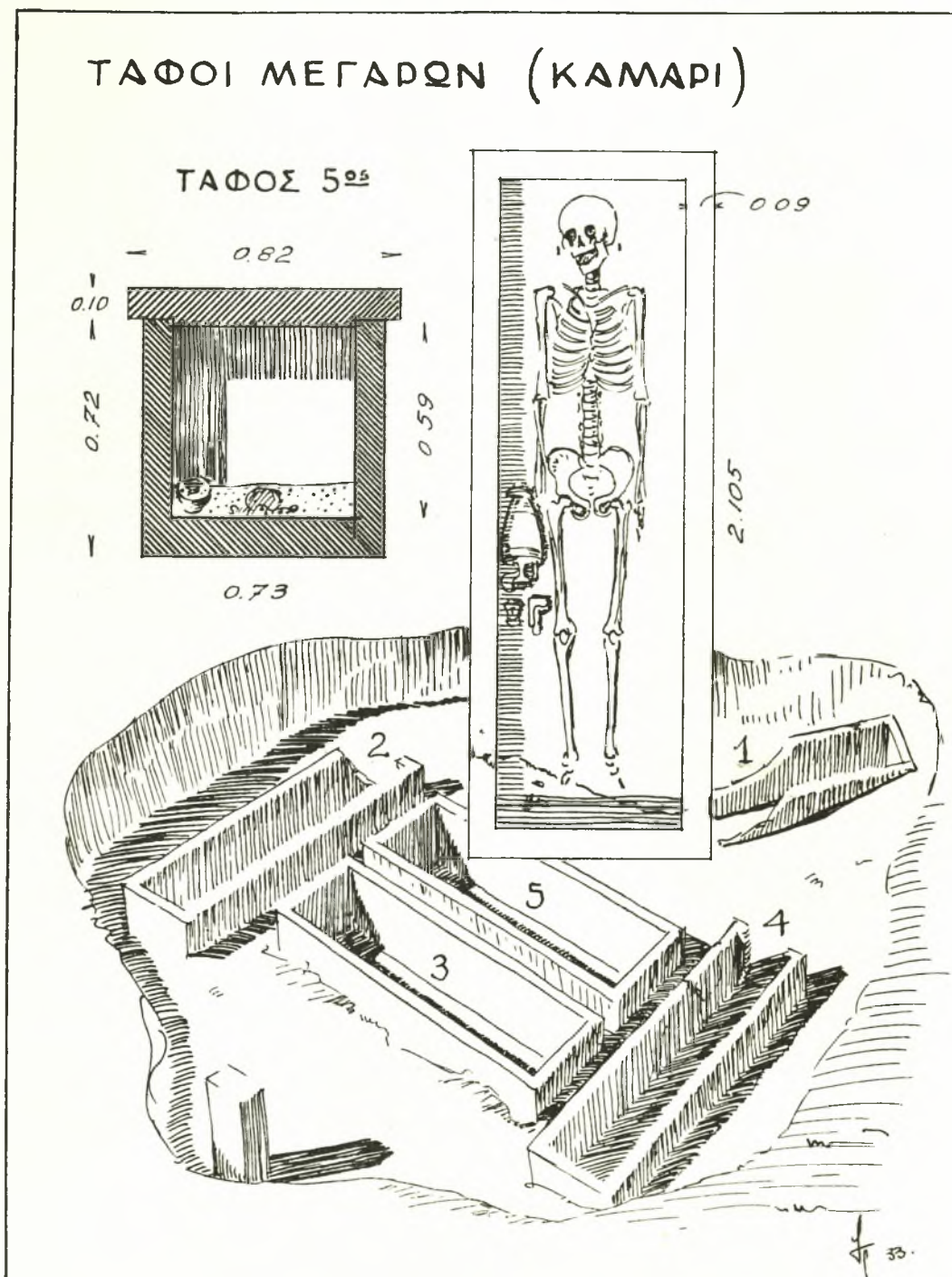
2 Ἐδῶ που πλησίον εἶχεν ἀνασκάψει πρὸ ἐτῶν καὶ ὁ ἔφορος Μηλιάδης, ὡς μοῦ εἶπεν (βλ. ἀνωτέρω).

3 Μερικαὶ λαγύνοι, ἐννέα τὸν ἀριθμὸν, εὐρίσκονται εἰς τὴν μικρὰν συλλογὴν τῶν Μεγάρων. Αἱ περισσότεραι εἶνε ἄγραφοι, ὀλίγαι ὅμως ἔχουν ἀπλὴν διακόσμησην περὶ τὴν

βάσιν τοῦ ὄμου ἀποτελουμένην ἐκ ταινιῶν ἐρυθρωποῦ χρώματος.

4 Τὸ πλῆθος τῶν ἀτρακτοειδῶν ληκυθίων δὲν εἶνε ἀσύνηθες. Εἰς τάφον ἀνασκαφέντα ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὴν ὁδὸν Ἀγ. Ἀστρύφου (πάροδον ὁδοῦ Δημοσθένους), ἀνήκοντα δὲ εἰς τὸν δήμαρχον Ἐλευσίνος Πάμφιλον (165/4 π.Χ. βλ. Pros. Att. 11542), ἀνευρέθησαν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἀτρακτοειδῆ ληκύθια.

ἐκεῖ τῆς Μεγαρικῆς πεδιάδος, ἔνθα ὁ ὁδοιπóρος τὴν ἀμαξιτὸν ἐγκαταλείπων εἰσέρχεται εἰς τὸ Τουρκοδορὸν. Ἐκ δὲ τούτων τῶν τάφων, ὧν τινες μὲν ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένοι εἶνε,

Εἰκ. 2. Διάγραμμα ἀνασκαφέντος χώρου μετὰ τῶν τάφων.

ἄλλοι δὲ ἐκ πλίνθων πάλιν ἐκτισμένοι, ἐξήχθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων, κορῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων...», καὶ ὁ Φίλιος ἐν Α. Ε. 1890 σελ. 48-51 ἐσημείωσε τάφους, τοὺς ὁποίους εἶδε μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς Νισαίας, μερικὸς ἐκ τούτων μάλιστα

ἀνέσκαψεν. Ἐπομένως κατὰ τάνωτέρω δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν μερικὰς, ἴσως τὰς περισσοτέρας, θέσεις τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων καὶ ἴσως καὶ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς, τῆς Νισαίας.

ΑΛΛΑ ΑΡΧΑΙΑ

Μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα ἐγένετο ἀκόμη κατὰ τὴν πρὸ τῆς νοτίας πλαγίᾳς τοῦ λόφου τῆς Καρίας ἔκτασιν, ἀκριβῶς ὀπισθεν τοῦ ἐργοστασίου Λάγγη καὶ εἰς τὴν ὁδὸν, ἣτις ἐκεῖθεν διέρχεται (δρόμος τοῦ Βλιχοῦ). Κατ' αὐτὴν ἀπεκαλύφθη

Εἰκ. 3. Ἐκ τῶν εὐρημάτων τοῦ 5ου τάφου.

τμήμα τείχους πιθανῶς, ἐκ σκληροῦ πώρου λίθου οὐχὶ κογχίτου, ἀνασκαφέν εἰς μῆκος 4.90 καὶ πλάτος 1.23. Εἶνε τοῦτο πιθανῶς τμήμα τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως. Βαθύτερον τούτου περὶ τὰ 0.82, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν του ὄψιν, ἀπεκαλύφθη καλῶς εἰργασμένη ἐκ κογχίτου λίθου σαρκοφάγος διαστάσεων 1.95 × 0.55 × 0.60, ἣτις πλὴν τῶν ὀστέων τοῦ σκελετοῦ οὐδὲν ἄλλο περιεῖχεν. Ἡ χρονολόγησις τοῦ τε τείχους καὶ τῆς σαρκοφάγου ἀποβαίνει δυσχερὴς ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἰδίᾳ ὅμως διότι ἡ σκαφὴ ἐγένετο εἰς πολὺ μικρὰν ἔκτασιν.

Εἰς τὴν οἰκίαν Δ. Κατσούλη ἀπεκαλύφθη φρεατοειδὴς δεξαμενὴ ὕδατος. Αὕτη εἶνε ἐσκαμμένη εἰς τὸ μαλακὸν ἔδαφος, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τοῦ κεντρικοῦ φρέατος, διαστάσεων, ὕψους 9 περίπου μέτρων καὶ διαμέτρου στομίου 0.90 καὶ δύο ἄλλων ἐπικοινωνούντων μετὰ τούτου δι' ὑπογείων στοῶν. Αὗται δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸ ὑψόμετρον, ἀλλὰ τοῦ μὲν ἑνὸς ἀρχίζει εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κεντρικοῦ μόλις ἑνὸς περίπου μέτρου, τοῦ δὲ ἄλλου εἰς 5 1/2 μέτρων, εἶνε δὲ πλατεῖαι εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ στεναὶ πρὸς τὰ περὶ αὐτὸ φρέατα. Ἐκ τούτων ἐξερευνήθη ἢ μία μόνον στοά, ἣτις εἶνε διαστάσεων πλάτους κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ 0.75, κατὰ δὲ τὸ μέσον τῆς 0.45, ὕψους 1.32 καὶ μῆκος 3 μ.

περίπου, καὶ τὸ ἕτερον φρέαρ, τὸ διὰ ταύτης μετὰ τοῦ κεντρικοῦ συνδεόμενον, τῶν αὐτῶν περίπου μὲ τοῦτο διαστάσεων. Ὀλόκληρος ἢ ἐπιφάνεια τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς δεξαμενῆς μέχρι τῶν ἀνωτάτων μερῶν τῶν χειλέων καὶ τῶν στοῶν ἔχει ἐπιχρισθῆ δι' ἰσχυροτάτου ἀσβεστοκονιάματος συγκειμένου ἐξ ἄμμου χονδρῆς καὶ ἀσβέστου ἦτο δὲ αὕτη πλήρης χώματος καὶ πετρῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ὀλόκληρα ἢ καὶ ἐν τεμαχίσις ληκύθια ἀτρακτοειδῆ καὶ ἄλλα μελαμβραφῶν ἀγγείων ὄστρακα.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ ἀλλαγῶ τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων

παρατηροῦνται καὶ ἄλλαι τοιούτου εἶδους δεξαμεναί¹, ἴσως μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τῆς περιφίμου κρήνης τοῦ Θεαγένους ποιηθεῖσαι, ἂν μὴ καὶ κατ' αὐτήν, αἵτινες ἐθεράπευον καὶ συνεπλήρουν τρόπον τινὰ ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ εἰς τὴν πολυάνθρωπον πόλιν ἡ ὀνομαστή της κρήνη.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Τάφον 5^{ον}: Μελανόμορφος λήκυθος: (εἰκ. 3) ὕψος 0.30, περίμετρος κοιλίας 0.42, διάμετρος βάσεως 0.09, στομίου 0.06. Πηλὸς ἐρυθρωπός, οὐχὶ δὲ καὶ τόσον καθαρός, διότι πολλαχοῦ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου παρατηροῦνται, ὅπου αὕτη εἶνε ἐφθαρμένη, ἀφθονα μικρότατα τεμάχια πώρου², ἀκόμη δὲ καὶ ὁ λεγόμενος μαρμαρυγίας.

Ἡ λήκυθος εἶνε βαμμένη ὡς συνήθως, ἔχει δὲ διττὴν διακόσμησιν τὴν κυρίαν, ἥτις καταλαμβάνει τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς κοιλίας καὶ τὴν δευτερεύουσαν, ἥτις περιορίζεται εἰς τὸν ὄμον. Ἡ δευτερεύουσα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν γραμμὴν μὲ τὰ δωρικὰ κυμάτια, κειμένην κατὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ, ἀπὸ ἀνθέμια διατρέχοντα ὀλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὄμου καὶ συνδεόμενα μεταξύ των, καὶ ἀπὸ μίαν ζώνην κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ὄμου μὲ τὸ σύνηθες κόσμημα ἐκ τεθλασμένων γραμμῶν.

Τὰ ἀνθέμια ἔχουν γραφῆ οὕτως, ὥστε τὰ μὲν τρία συνάπτονται μεταξύ των ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ κέντρου τῆς παραστάσεως, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν τούτων ὑπάρχουν δύο εἰσέτι ζεύγη συνδεόμενα ὁμοίως ὡς τὰ προηγούμενα. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας δύο μελανομόρφους ληκύθους τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 429 καὶ 12.482 (Collignon - Couve, Catalogue σελ. 298 καὶ Nicole, Catalogue σελ. 184), αἱ ὁποῖαι πιθανώτατα εἶνε ὄχι μόνον σύγχρονοι τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ ἔργα τοῦ ἰδίου τεχνίτου. (βλ. εἰκ. 7. Διὰ τὴν μελέτην τῶν κοσμημάτων, ἀνθεμίων κ.λ.π., βλ. τὸ σημαντικὸν βιβλίον τοῦ Jacobsthal, Ornamente griechischer Vasen).

Ἡ κυρία σύνθεσις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξ πρόσωπα, τρία ἀνδρῶν καὶ τρία γυναικῶν, κατανεμηθέντα οὕτως, ὥστε διὰ τῶν ἰσταμένων εἰς τὰ πλάγια ἀνδρῶν νὰ κλείεται αὕτη κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα. Κατὰ τὰ ἄλλα δὲ κλείεται ὡς ἐξῆς: ἄνω μὲν διὰ ζώνης ἐκ τεθλασμένων γραμ-

1 Αἱ δεξαμεναὶ αὗται ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνταῦθα ἀναφέρω τὰς τῆς γειτονικῆς τῶν Μεγάρων πόλεως Ἐλευσίνας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ κ. Κουρουνώτης ἔγραψεν εἰς τὰ Ἐλευσινιακά. (Τετχος Α σελ. 237 κ.ἐξῆς). Ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς κ. Σ. Β. Κουγέας, πραγματευόμενος σπουδαιοτάτην ἐπιγραφὴν (Ἑλληνικά τόμ. Ζ'. σελ. 177-208) εὑρεθεῖσαν εἰς ὑπόγειον φρεατοειδὲς κατασκευάσμα, ἀνασκαφὴν εἰς τὴν συνοικίαν Ἁγ. Παρασκευῆς ἐν Χαλκίδι, διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι τὸ κατασκευάσμα τοῦτο εἶνε σιρός, ἥτοι ἀποθήκη σίτου καὶ ὄχι δεξαμενὴ. Τοῦτο ἴσως εἶνε πιθανὸν διὰ τὸ ἐν Χαλκίδι κατασκευάσμα, ἂν καὶ ἡ ἐν γένει κατασκευὴ του παρουσιάζει ὁμοιότητα μὲ τοιούτου εἶδους ὑπόγεια φρέατα, εὑρεθέντα ἐν Ἀθήναις (Πινύξ, ἀρχαία ἀγορὰ κ.λ.π.) ἐν Πειραιεῖ, (πάμπολλα εἶδον ἐν τῷ λόφῳ Προφῆτου Ἡλιοῦ), ἐν Ἐλευσίνῃ, νῦν ἐν Μεγάροις καὶ ἄλλαχοῦ, τὰ ὁποῖα πιθανώτατα εἶνε δεξαμεναὶ ὑγρῶν καὶ δὴ ὕδατος. Ὅτι δὲ εἶνε δεξαμεναί, ἀποδεικνύουν σὺν τοῖς

ἄλλοις τὰ εἰς τὰ στόμια των ἀυλάκια, διὰ τῶν ὁποίων διωχετεύετο τὸ ὕδωρ ἐντὸς αὐτῶν. (βλ. Κ. Κουρουνώτης, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 245 εἰκ. 7 καὶ σελ. 262 εἰκ. 26). Ὅτι ὅμως ταῦτα ἴσως νὰ ἐχρησιμοποιήθησαν κάποτε καὶ ὡς ἀποθήκη σίτου, σιροί, ὅπως δυνατόν νὰ συνέβη εἰς τὸ ἐν Χαλκίδι, δὲν εἶνε ἀπίθανον. Πάντως φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχικὸς των προορισμὸς ἦτο ὡς ἀποθηκῶν ὕδατος ἢ ἐν γένει ὑγρῶν. Καὶ τέλος ὅτι οἱ σιροὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπόγεια κατασκευάσματα, εἴτε ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένα, διάφορα ὁμοίως ἐντελῶς τῶν δεξαμενῶν, ὡς ἐν Κεφαλληνίᾳ (Σ. Μαρινάτου Ἀνασκαφαὶ Goekoop ἐν Κεφαλληνίᾳ, Α. Ε. 1932 σελ. 29-30), εἴτε καὶ ἐν γένει ὑπὸ τὴν γῆν οἰκοδομήματα, ὡς οἱ ἐν Ἐλευσίνῃ σιροὶ τῶν Περικλείων χρόνων (Noack, Eleusis σελ. 194 κ.ἐξ.), εἶνε ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν γνωστῶν.

2 Ἡ ἀνεύρεσις τῶν μικροτάτων τεμαχίων πώρου ὑποδηλοῖ ἄραγε, ὅτι ὁ πηλὸς εἶνε ἐγγώριος, ὁ τῶν Μεγάρων, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος ἀφθονεῖ;

μῶν, κάτω δὲ διὰ τριῶν γραμμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ ἐκ φαιοῦ χρώματος ὑψηλότερόν πως τῶν ἄλλων κειμένη χρησιμεύει ὡς ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατοῦν αἱ μορφαί. Ἡ τῆς ὅλης συνθέσεως οἰκονομία αὕτη συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν μας περισσότερον πρὸς τὸ κέντρον. Ἐκτὸς ὁμως τούτου ἡ ζωηρὰ ἀντίθεσις, ἣτις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας μεταξὺ τῶν οἰονεὶ στερεῶς ἰσταμένων καὶ ἀκίνητῶν κατὰ τὰ πλάγια ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐν ζωηραῖς κινήσεσι, ἔστω καὶ σχηματικαῖς καὶ ἄνευ ζωῆς, ὑπολοίπων μορφῶν, ἐπισύρει ἀκόμη ἐντονότερον τὸ βλέμμα μας εἰς τὰ ἐν τῷ κέντρῳ διαδραματιζόμενα. Τοῦτο φυσικὰ ἠθέλησε νὰ γράψῃ ὁ τεχνίτης καὶ νὰ ἐξάρῃ. Ἡθέλησε δηλ. παρ' ὅλην τὴν ἀδεξιότητά του, διότι ἀληθῶς δὲν εἶνε ἀπὸ τοὺς καλοὺς, νὰ ζωντανεύσῃ ὅσον ἡδύνατο τὸ θέμα του διὰ τῆς ἀντιθέσεως, ὅπως εἶπον, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῆς παραθέσεως, ὅσον τὸ δυνατόν, ὅλων τῶν προσώπων τοῦ μύθου.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο φανερόνουν αἱ κατὰ τὰ πλάγια ἀνδρῖκαι μορφαί. Αὗται εἶνε ἐνδεδυμένοι σχεδὸν ὁμοιομόρφως. Φοροῦν χιτῶνα, ὅστις ἀφήνει νὰ διαφαίνωνται μόνον οἱ ἄκροι πόδες ἀπὸ τῶν σφυρῶν, ἄνωθεν δὲ τούτου πίπτει τὸ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον καλύπτει εἰς μὲν τὸν δεξιὰ πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν μεθ' ὀλοκλήρου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἀφήνον τὴν καμπτομένην πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰν χεῖρα ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἐλευθέραν, διὰ νὰ κρατῇ τὸ σκῆπτρον, εἰς δὲ τὸν ἀριστερὰ μας ἀντιθέτως ἀφήνον τὴν ἀριστερὰν πρὸς τὰ ἄνω καμπτομένην χεῖρα ἐλευθέραν, διὰ νὰ κρατῇ μακρὸν κοντόν. Τὰ φορέματα ἔχουν πλατείας παρυφᾶς δηλωθείσας δι' ἰώδους χρώματος καὶ ἐγχαράκτων γραμμῶν. Ὅμοίως ἐδηλώθησαν αἱ πτυχώσεις των καὶ τὰ ἄλλα ἐπ' αὐτῶν διακριτικά. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των φέρουν ταινίαν ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ὀφρῦος καὶ τοῦ ὠτὸς διερχομένην χρώματος ἰώδους. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐν καταγραφῇ προσώπου των (ὄφθαλμός, ὀφρῦς, οὖς, στόμα, μύσταξ καὶ γένειον) εἶνε δεδηλωμένοι δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν καὶ δι' ἐπιθέτου λευκῆς βαφῆς. Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ βαφῆς ἐδηλώθη καὶ ἡ κόμη, ἡ ὁποία πίπτει εἰς πλουσίους καὶ μακροὺς βοστρύχους εἰς τὸν ὦμον καὶ εἰς τὸ στήθος ἐμπρός. Αἱ δύο αὗται μορφαί εἶνε ἐστραμμέναι πρὸς τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως, ἀλλὰ χωρὶς ἡ στροφὴ των νὰ εἶνε φυσικὴ, διότι ἐνῶ κατὰ τὴν κεφαλὴν εἶνε ἐν καταγραφῇ, κατὰ τὸ σῶμα των, ἰδίως τὸ στήθος, εἶνε σχεδὸν κατ' ἐνώπιον. Τὸ περίγραμμά των εἶνε σαφές, ἀλλὰ βαρὺ καὶ χωρὶς ψυχὴν. Φαίνονται δὲ μᾶλλον ὡς σκιαγραφίαι, ὡς ὄγκοι μελανοί. Μεταξὺ τούτων ἔχομεν ἐν σειρᾷ τρεῖς γυναῖκας ἰσταμένας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία ἀρπάζεται ὑπὸ τινος πρὸς αὐτὴν ὀρμῶντος ἀνδρός.

Αἱ γυναῖκες εἶνε σχεδὸν κατ' ἐνώπιον, ἐνδεδυμένοι διὰ μακροῦ ἄνευ χειρῶν χιτῶνος, ἀφήνοντος νὰ διαφαίνωνται ὀλίγον αἱ κνήμαι καὶ οἱ ἄκροι πόδες, ἄνωθεν δὲ τούτου πίπτει τὸ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὸν δεξιὸν ὦμον, μέρος τοῦ στήθους καὶ ὀλοκλήρον τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ σώματος, ἀφήνον ἀκάλυπτον τὸν ἀριστερὸν ὦμον καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν μέρος. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν φορεμάτων, παρυφαί, πτυχώσεις κ. ἄ., ἔχουν δηλωθῆ, ὅπως καὶ εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν, διὰ χρώματος ἰώδους καὶ ἐγχαράκτων γραμμῶν. Διάφορος εἶνε μόνον ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου εἰς τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ φεύγουσαν γυναῖκα, ἣτις μὲ τὰς σχηματιζόμενας πτυχώσεις καὶ μὲ τὴν καθόλου παράστασιν αὐτοῦ ὑποδηλοῖ ὑπὸ ποίας καλλιτεχνικᾶς ἐπιδράσεις εἰργάσθη ὁ τεχνίτης μας. Ἡ παρ' αὐτὴν ἀρπαζομένη ὑπὸ τοῦ ἐν καταγραφῇ γεγραμμένου νέου, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι, διὰ κινήσεων τῶν χειρῶν καὶ τοῦ σώματος ἐντελῶς ἀψύχων προσπαθεῖ

νά φύγη. Ὁ ἀνὴρ ὁμῶς ἔχει ἤδη περισφίγξει διὰ τῶν δύο του χειρῶν τὴν ὀσφύν της καὶ φαίνεται προσπαθῶν νὰ τὴν σηκώσῃ. Δυστυχῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ σύνθεσις ἔχει φθαρῆ, διότι τὸ ἀγγεῖον εὐρίσκετο κατ' αὐτὴν τὴν πλευρὰν ἐντὸς τῆς ὑγρᾶς τοῦ τάφου ἐπιχώσεως. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ὁμῶς ἀναπληρῶνουν ὁ τε πίναξ (εἰκ. 4) καὶ τὸ παρατιθέμενον ἰχνογράφημα (εἰκ. 5), ἔργα καὶ τὰ δύο τοῦ κ. Gillieron¹. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ἐνδεδυμένος μὲ δέρμα ζώου, τὸ ὁποῖον τοῦ καλύπτει τὰ νῶτα καὶ τοὺς γλουτούς, ζώνη δὲ δι' ἐγχαράκτων

Εἰκ. 4. Ἀνάπτυγμα τῆς παραστάσεως τῆς Ληκίδου τοῦ 5^{ου} τάφου πρὸς εἰκ. 3.

γραμμῶν δηλωθεῖσα συγκρατεῖ τοῦτο καὶ συγχρόνως κρατεῖ παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τὸ ξίφος, τὸ ὁποῖον φαίνεται μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Καὶ τούτου ἡ κίνησις εἶνε σύμφωνος πρὸς τὰς τῶν δύο γυναικῶν, ἐντελῶς δηλ. ἄτονος καὶ ἄψυχος. Προσπάθειαν μόνον φαίνεται ὅτι κατέβαλεν ὁ τεχνίτης νὰ δηλώσῃ περισσότερον σαφῶς τὸ περίγραμμα τούτου, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φαίνεται ὡς ἐκ τῆς ἐπαφῆς του μετὰ τῆς γυναικός. Οὕτως, ἐδήλωσεν δι' ἐγχαράκτου γραμμῆς σχεδὸν ὀλόκληρον τὴν ἐν καταγραφῇ κεφαλὴν του μετὰ τοῦ προσώπου, ὡς ἐπίσης τὴν ράχιν του κ. ἄ. Εἰς τὸ πρόσωπον μάλιστα εἶνε φανερὰ ἡ ἔλλειψις συγχρονισμοῦ ἐγχαράκτου γραμμῆς καὶ βαφῆς.

Τί παριστάνει ἡ ὅλη αὕτη σύνθεσις, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ μαντεύσῃ κανεὶς. Πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς γνωστῆς πάλης τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Τὰ ἄκρα τῆς συνθέσεως κατέχουν δεξιὰ ὁ Νηρεὺς (Roscher Myth. Lex. III σελ. 249 ἐν λ. Νηρεὺς) καὶ ἀριστερὰ ὁ Αἰακὸς ἢ εἰς τῶν συντρόφων τοῦ Πηλέως, τὸ μέσον ὁ Πηλεὺς καὶ ἡ Θέτις, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν τούτων δύο Νηρηίδες, ἀδελφαὶ τῆς Θέτιδος. (βλ. ὁμοίαν περίπου σύνθεσιν

¹ Εὐχαριστῶ καὶ ἐνταῦθα τὸν κ. Gillieron.

ἐν Heydemann, Griech. Vasenb, σελ. 6 πίναξ VI εἰκ. 1). Τὸ θέμα τοῦτο εἶνε ἀγαπητότατον εἰς τοὺς ἀγγειογράφους, οἱ ὅποιοι συχνότατα τὸ ἀπεικονίζουσαν εἰς ληκύθους, πινάκια, ὑδρίας, ἐπίνητρα κ. λ. π. (Σ. Παπασπυρίδη, Ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα ἐν Α. Δ. 1924-25 9 σελ. 4-6. Gerhard, Auserl. III πίναξ 180. Roscher, Myth. V σελ. 795, F. R. πίναξ 24 (Δουῖρις), ὁμοίως πίναξ 155, Α. Ε. 1897 σελ. 130 πιν. 9. Collignon-Couve, Catalogue

Εἰκ. 5. Πάλη Θετίδος καὶ Πηλέως.
Ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς ληκύθου.

σελ. 286. Langlotz, Gr. Vasenb. (Πειθίνος) πίναξ 11 σελ. 12. Hans Schaal, Griechische Vasen aus Frankfurter Sammlungen, σελ. 38 πίναξ 13 κ. ἄ.) Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν ἀνωτέρω σημειωθεισῶν παραστάσεων συνήθως ὑπάρχει παρὰ τὴν Θετίδα, ἢ τὸν Πηλέα, ἐπὶ τοῦ ὤμου του π.χ., ἐν ζῶον, λέων, ὄφις, δράκων κ. ἄ. (Roscher, Myth. III σελ. 1834 ἐν λ. Πηλεύς), εἰς τὸ ὅποιον μετεμορφοῦτο ἡ Θετίς. Τοιοῦτόν τι δὲν παρατηρεῖται εἰς τὴν ἡμετέραν σύνθεσιν¹. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶνε καὶ ἀσύνηθες. (Gerhard, Auserl. III πίναξ 180, Reinach — II σελ. 90 κ. ἄ.).

Χρονολογικῶς τώρα ποῦ δύναται νὰ τεθῆ; Ὁ τεχνίτης μας θὰ ἔπρεπε ἀσφαλῶς νὰ εἶχε καθ' οὓς χρόνους εἶχεν ἤδη ἐπικρατήσει ὁ πρῶτος ἀρχαῖκος ἐρυθρόγραφος ὁμοτύπος, νὰ ὑπέστη δὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν τεχνιτῶν τοῦ κύκλου τοῦ Ἐπικτήτου καὶ

μάλιστα τῶν μετὰ τὸν Ὀλτον καὶ Ἀνδοκίδην. (Langlotz Zeibest. σελ. 36). Ἐπομένως ἡ λήκυθος του δύναται νὰ εἶνε σύγχρονος τοῦ με ὁμοίαν παράστασιν πινάκιου τῆς Ἐλευσίνος (Σ. Παπασπυρίδη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 4-5) καὶ τῆς ληκύθου τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἢ πάντως δὲν θ' ἀφίσταται πολὺ τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου.

Εἰς τὸν αὐτὸν τεχνίτην, ὡς ἐλέχθη, με πιθανότητα δύναται ν' ἀποδοθῶν καὶ αἱ δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι λήκυθοι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου² (βλ. μίαν ἐκ τούτων εἰκ. 7), αἱ ὅποια ὅμως πιθανώτατα εἶνε παλαιότερα τῆς ἡμετέρας ἔργα του, διότι εἰς ταῦτα ἀκολουθεῖ ἀκόμη τὴν παλαιὰν τεχνοτροπίαν.

β' Μικρὸν πυξόμορφον ἀγγεῖον ἐκ πηλοῦ ὑπερύθρου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου ἐτέθη λευκὴ βαφή (εἰκ. 6). Διαστάσεις 0.065 ὕψος, 0.19 πιθανὴ περίμετρος τῆς κοιλίας του (εἶνε πολὺ κατεστραμμένη), διάμετρος στομίου 0.045. Ἄνω κλείεται διὰ πώματος, τὸ ὅποιον

¹ Τὸ ἴδιον φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ εἰς τὸ πινάκιον τῆς Ἐλευσίνος, ἂν καὶ ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ εἶχε παρασταθῆ εἰς τὸ ἐλλεῖπον τμήμα τούτου (βλ. Σ. Παπασπυρίδη, Ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα Α. Δ. τομ. 9. 1924-1925 σελ. 4-5).

² Αἴται μοι ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τῆς κ. Σ. Παπασπυρίδη-Καρούζου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐνταῦθα εὐχαριστῶ. Προσεχῶς θὰ πραγματευθῶ εἰς ἰδιαίτην μελέτην μου περὶ τούτων.

φέρει μικράν λαβήν σχήματος T, έξαρτωμένην ἐκ τοῦ κέντρου του. Κατὰ τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς του μετὰ τῆς στεφάνης τοῦ χείλους τοῦ ἀγγείου φέρει μικράν βάθυσιν, διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται καλύτερα ἡ ἀρμογή. Τέσσαρες ὀπαὶ ὑπάρχουσιν ἀκόμη εἰς τὸ πῶμα ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς τῆς στεφάνης τοῦ χείλους. Ἐπὶ τῆς ἐκ λευκῆς βαφῆς ἐπιφανείας φέρει διακόσμησιν τινα κειμένην κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον τμήμα τοῦ ἀγγείου, χρώματος δὲ ἐρυθροῦ. Εἶνε αὕτη μία ζώνη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔχουν γραφῇ δωρικά (;) κυμάτια, φαίνεται δὲ ὅτι

Εἰκ. 6. Ἐκ τῶν εἰρημάτων τοῦ 5ου τάφου.

περιέτρεχεν ὀλόκληρον τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου. Ὅμοιον ἀγγεῖον εἶχεν εὔρεθῆ ἐν Μεγάροις καὶ παλαιότερον, τούτου σφύζεται μόνον τὸ πῶμα εἰς τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν μικράν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν.

γ' Δύο πήλινα εἰδώλια¹ (εἰκ. 6), τὸ ἓν ἐν προτομῇ, τὸ δ' ἕτερον τύπου καθιστῆς. Τὸ δεύτερον ἀπηρτίσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων. Ἐπὶ ἔδρας ἀθεταὶ γυνὴ ἔχουσα τοὺς πόδας ἠνωμένους καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων. Φορεῖ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τῆς εἶνε λεπτὰ καὶ σαφῶς διακεκριμένα, πολὺ διάφορα ὅμως τῆς ἐν προτομῇ. Χρώματος ἔχνη ἐσώθησαν ὀλίγα, ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ. Ὁ πηλὸς δὲ ἐξ οὗ κατεσκευάσθη εἶνε ἐρυθρωπός. (ὅμοιον ἐν Winter, Die Typen der figürlichen Terrakotten. Τομ. 1. ἀριθ. 51.6). Τὸ πρῶτον εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ, σφύζεται σχετικῶς καλύτερον καὶ εἶνε συγ-

¹ Εἰς τὴν μικρὰν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τῶν Μεγάρων ὑπάρχουν ἐνδιαφέροντες τύποι εἰδωλίων, πλείστοι δὲ ἀνευρίσκονται καὶ σήμερον πολλαχοῦ τῆς περιοχῆς τῶν Μεγάρων. Πολλοὺς τῶν τύπων τούτων ἐδημοσίευσεν ἤδη πρὸ ἐτῶν

ὁ Winter: Die Typen der fig. Terrakotten. Τομ. 1. σελ. 2. ἀριθ. 3g, 4.1x 2β, 25.5, 31.2, 32.5, 36.6, 51.6, 67.5, 83.6 β, 84.6, 85.7, 92.2, 139.3, 156.3c, 180.5, 191.4, 220.2ε, 223.8.

κεκολλημένον ἐκ δύο τεμαχίων. Ἡ τοῦ προσώπου διαμόρφωσις εἶνε ἐπιμελής, διακρίνονται δὲ ἡ ἐξέχουσα μύτη, εἰς μίαν εὐθείαν μετὰ τοῦ μετώπου οὔσα, αἱ παρειαί, τὰ παχέα, ἰδίᾳ τὸ

Εἰκ. 7. Αἰγιόχος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

ἄνω, χεῖλη καὶ ὁ ἰσχυρῶς ἐξωγκωμένος πώγων. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ αἱ ὀφρύες συμπληροῦνται διὰ βαφῆς. Τὴν κεφαλὴν τέλος καλύπτει πέπλος.

Καὶ τὰ δύο ταῦτα εἰδώλια ἀνήκουν εἰς τὸν 6^{ον} π. Χ. αἰ., εἶνε δὲ γνωστοὶ τύποι συνηθέστατα ἀπαντῶντες κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον (Köster, Die griechischen Terrakotten σελ. 48 - 57. Pottier, Diphiolos σελ. 47 - 70).

Ἄλλα δύο εἰδώλια τύπου καθιστῆς ἐν πολλοῖς μικροτάτοις τεμαχίοις, ὡς ἐλέγχθη καὶ ἀνωτέρω, εὐρέθησαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ σκελετοῦ.

δ' Ζεῦγος ἐνωτίων ἐκ χαλκοῦ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ ἐν τεμαχίοις εὐρεθέν. (βλ. ὅμοιον. Furtwängler, Olympia IV. Die Bronzen, κειμ. σελ. 185. Πίναξ LXVI 1159).

ἌΛΛΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ :

α' Ἐπιτύμβιος ἐνεπίγραφος στήλη μετ' ἀετώματος ἐκ μαρμάρου ὑποκυανίζοντος, μὴ σφριζομένη ἐξ ἀκεραίου. Εὐρέθη βορείως τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Σωτήρας ἐντὸς φρέατος ἀνήκοντος εἰς τὸν ἰδιοκτήτην Κ. Α. Βόρδον. Διαστάσεις, ὕψος 0.45, πλάτος 0.35, πάχος 0.06, στίχοι τρεῖς. Διαστάσεις γραμμάτων 0.025 - 0.035.

ΜΟΥΣΙΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Εἶνε ἐπιγραφή ἀνήκουσα εἰς ρωμαϊκοὺς πιθανῶς χρόνους. (βλ. σχετικὴν βιβλιογραφίαν τῶν Μεγαρικῶν Ἐπιγραφῶν εἰς τὸ μνημονευθὲν ἄρθρον ἐν Pauly - Wissowa R. E. XV σ. 154 ἐν λέξει Μέγαρα).

β' Τεμάχιον ἐνεπιγράφου μαρμάρου ἐντετοιχισμένου εἰς τὸ στόμιον φρέατος τοῦ κτήματος Δήμου Καραγεώργη. Διαστάσεις, 0.76 μῆκος, 0.41 πλάτος, 0.23 πάχος. Στίχοι δύο.

ΠΥΘΙΩΝ
ΛΥΣΩΝΟΣ

Λόγω τῆς θέσεως τοῦ μαρμάρου εἰς τὸν τοῖχον τοῦ φρέατος καθίσταται ἀδύνατον νὰ μάθωμεν τὴν χρῆσιν του. Ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν 3^{ον} π. Χ. αἰῶνα.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ